

**ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ κ. ΣΤΑΥΡΟΥ ΜΠΕΝΟΥ
ΣΤΟΥΣ ΑΡΧΑΙΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΘΕΑΣΗΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ**

13 Δεκεμβρίου 2009 και 14 Απριλίου 2010

Δ Ι Α Ζ Ω Μ Α

Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ», Μπουμπουλίνας 30, Τ.Κ. 10682, Αθήνα
www.diazoma.gr / info@diazoma.gr

Στα πλαίσια της Β' Γενικής Συνέλευσης του Διαζώματος, η οποία διεξήχθη την Κυριακή 13 Δεκεμβρίου 2009 στο Αμφιθέατρο του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως, είχαμε την ευκαιρία να επισκεφθούμε τρεις πολύ σημαντικούς χώρους θέασης της Αθήνας: το **θέατρο του Διονύσου**, το **Ωδείο του Περικλή** και το **Ηρώδειο**.

Η ξενάγηση για τα μέλη του «ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ» πραγματοποιήθηκε από τον κο Κωνσταντίνο Μπολέτη, αρχιτέκτονα - αναστηλωτή του Διονυσιακού Θεάτρου, τον οποίο και ευχαριστούμε θερμά.

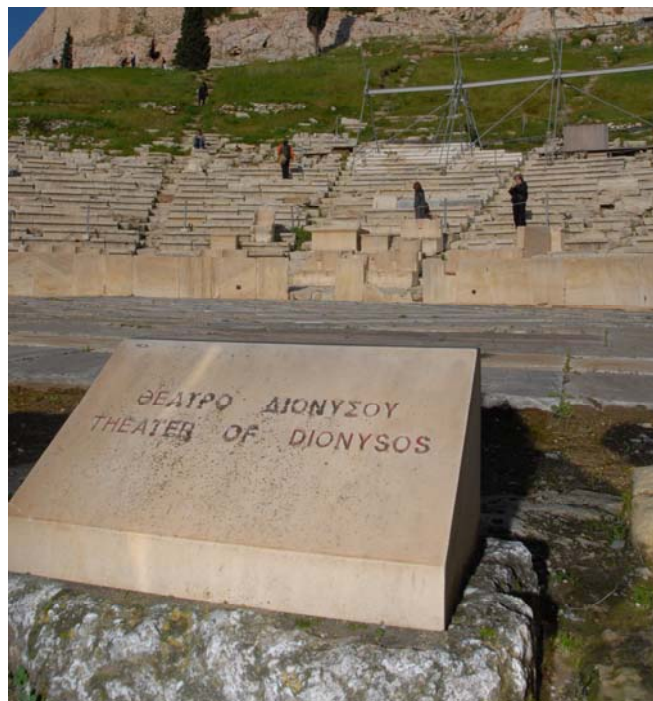

Ξενάγηση των μελών του «ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ» από τον Κωνσταντίνο Μπολέτη

Το θέατρο του Διονύσου Ελευθερέως στη νότια κλιτύ της αθηναϊκής Ακροπόλεως είναι ένα μνημείο με τεράστια αρχαιολογική σημασία.

Σε αυτό διδάχθηκαν για πρώτη φορά τα αριστουργήματα της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας και κωμωδίας.

Η πρώτη θεατρική εγκατάσταση στην περιοχή ανάγεται στον ύστερο 6^ο αι. π.Χ. και σχετίζεται με την ίδρυση του ιερού του Διονύσου Ελευθερέως.

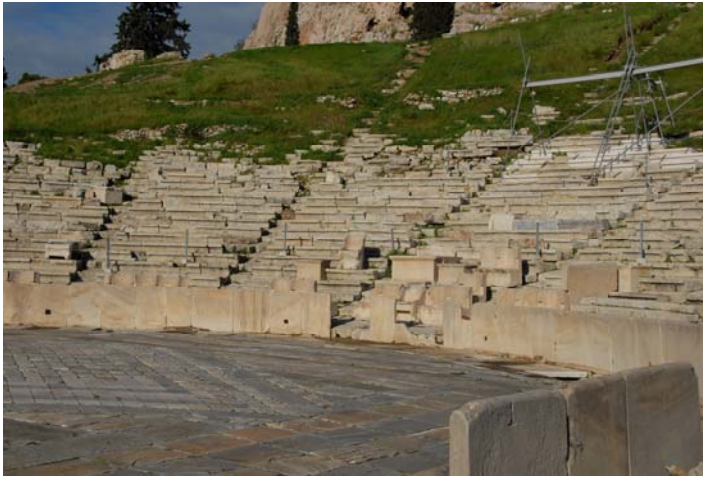

το θέατρο του Διονύσου στη νότια κλιτύ της ακρόπολης

Στο Ιερό του Διονύσου στη νότια Κλιτύ της Ακρόπολης λατρευόταν ο Διόνυσος ως Ελευθερέως, επειδή η λατρεία του είχε εισαχθεί στην Αθήνα από τις Ελευθερές της Βοιωτίας, από τον Πεισίστρατο και τους γιούς του, στο β' μισό του 6ου αι. π.Χ. Σε αυτό γιορτάζονταν κάθε χρόνο κατά τον μήνα Ελαφηβολιών, στα τέλη Μαρτίου με αρχές Απριλίου, τα Μεγάλα ή εν Άστει Διονύσια, η λαμπρότερη γιορτή προς τιμήν του θεού. Εκείνη την εποχή ανεγέρθηκε ο αρχαϊκός ναός του Διονύσου, ενώ λίγο βορειότερα από αυτόν, στην πλαγιά του λόφου και σε επίπεδο περίπου τριών μέτρων υψηλότερα, ισοπεδώθηκε ένας κυκλικός χώρος στον οποίο τελούνταν τα λατρευτικά δρώμενα προς τιμήν του θεού. Τις τελετές αυτές παρακολουθούσαν οι θεατές καθισμένοι στο πρανές του λόφου, στο οποίο λίγο καιρό αργότερα τοποθετήθηκαν ξύλινα καθίσματα. Ο κυκλικός αυτός χώρος, διαμορφωμένος από πατημένο χώμα, είχε διάμετρο 25μ. περίπου και αποτέλεσε την πρώτη «ορχήστρα» (από το ρήμα ορχούμαι = χορεύω) του

μετέπειτα θεάτρου. Από τον κύκλιο διθυραμβικό χορό των λατρευτών του Διονύσου γεννήθηκε η τραγωδία.

Το λίθινο κοίλο του θεάτρου

Η μορφή του θεάτρου τον 4^ο αι. π.Χ.
πρόπλασμα του θεάτρου από το Μ. Κορρέ

Για την περίκλεια φάση του θεάτρου τα στοιχεία είναι λίγα και επιτρέπουν την υποθετική αναπαράστασή του. Το λίθινο κοίλο του θεάτρου, τμήματα του οποίου διατηρούνται ως τις μέρες μας, χρονολογείται στον ύστερο 4^ο αι. π.Χ. Η ανακατασκευή αυτή του θεάτρου συνδέεται με το οικοδομικό πρόγραμμα του Αθηναίου ρήτορα και πολιτικού Λυκούργου. Στην ίδια ακριβώς εποχή ανάγεται και το χορηγικό μνημείο του Θρασύλλου, ιδρυμένο στο υψηλότερο σημείο.

Το Θέατρο σε φωτογραφία του 1897, Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο

Στην ορχήστρα και κυρίως τη σκηνή του θεάτρου έχουν τεκμηριωθεί σημαντικές μετατροπές που χρονολογούνται από την ελληνιστική ως την ύστερη ρωμαϊκή περίοδο. Το θέατρο εγκαταλείφθηκε μετά το τέλος της αρχαιότητας, και μεγάλο μέρος του οικοδομικού υλικού του αποσπάστηκε, ώστε να χρησιμοποιηθεί σε νεώτερες κατασκευές.

Τα κατάλοιπα του θεάτρου σταδιακά καλύφθηκαν από επιχώσεις, με αποτέλεσμα η θέση του κατά το 18^ο αιώνα να αγνοείται. Το θέατρο εντοπίστηκε το 1841 και αποκαλύφθηκε σταδιακά, με ανασκαφές Ελλήνων και Γερμανών αρχαιολόγων, που άρχισαν το 1862.

Το θέατρο της εποχής του Λυκούργου ήταν ένα μεγάλο τεχνικό έργο και είχε χωρητικότητα 15 000 θεατές.

Το θέατρο επεκτάθηκε μέχρι το βράχο της Ακρόπολης και ο προϋπάρχων περιμετρικός δρόμος, «Περίπατος», χρησιμοποιήθηκε ως μέρος του σχεδιασμού του χώρου, αποτελώντας ταυτόχρονα και διάζωμα του θεάτρου.

Εξ' αιτίας της ανάγκης ένταξης του θεάτρου στον υφιστάμενο πολεοδομικό σχεδιασμό, το σχήμα που προέκυψε ήταν ακανόνιστο: στα ανατολικά έπρεπε να προσαρμοστεί στο Ωδείο του Περικλή και στα δυτικά σε μια ανιούσα προς τον Περίπατο οδό.

Το κοίλο έχει ημικυκλική χάραξη και διαιρείται σε δεκατρείς κερκίδες.

Το κοίλο του θεάτρου

Υπάρχει ένα μόνο διάζωμα, πλάτους 4.40μ., το οποίο ταυτίζεται με τον Περίπατο και διαιρεί το κοίλο σε δύο τμήματα: το επιθέατρο και το κυρίως θέατρο. Τα εδώλια, οι κλίμακες και η εξωτερική παρειά των αναλημματικών τοίχων ήταν κατασκευασμένα από Πειραιϊκό ακτίτη λίθο.

Στην πρώτη σειρά καθισμάτων, τη λεγόμενη προεδρία, υπήρχαν 67 μαρμάρινοι θρόνοι, ο καθένας από τους οποίους έφερε χαραγμένο το όνομα του επίσημου προσώπου για το οποίο προοριζόταν.

Οι λιθινοί θρόνοι του θεάτρου

Ο θρόνος του ιερέα του Διονύσου Ελευθερέως βρισκόταν στο μέσον της σειράς. Η σκηνή ήταν κατά την πιθανότερη άποψη ένα ορθογώνιο κτίσμα που εκτεινόταν σε όλο το εύρος της ορχήστρας, με δύο προεξέχοντες χώρους στα άκρα, τα «παρασκήνια».

Το 86 π.Χ., κατά την επιδρομή του Σύλλα, η σκηνή, όπως και ολόκληρο το θέατρο, υπέστησαν σημαντικές ζημιές. Στα μέσα του 1ου αι. μ.Χ., επί αυτοκράτορα Νέρωνα, κατασκευάστηκε νέα σκηνή, διώροφη, εντυπωσιακών διαστάσεων, η οποία έφερε πλούσιο αρχιτεκτονικό διάκοσμο.

Η ορχήστρα, η οποία αρχικά ήταν χωμάτινη, λόγω της επέκτασης της σκηνής, μετασχηματίστηκε σε ημικύκλιο και πλακοστρώθηκε με μάρμαρο, ενώ την ίδια περίοδο πρέπει να καλύφθηκε με μαρμαρίνες πλάκες ο περιμετρικός αγωγός γύρω από αυτή.

Η ορχήστρα του θεάτρου

Στα μέσα του 2ου ή τον 3ο αι. μ.Χ. κατασκευάστηκε μπροστά από τη σκηνή ένα υψηλό λογείο, στο οποίο ο άρχοντας Φαίδρος, στις αρχές του 5ου αι. μ.Χ., πραγματοποίησε αλλαγές (το λεγόμενο Βήμα του Φαίδρου) και ενσωμάτωσε ανάγλυφες πλάκες, προερχόμενες από παλαιότερο άγνωστο μνημείο του 2ου αι. μ.Χ., στις οποίες απεικονίζονται σκηνές από τη ζωή του Διονύσου.

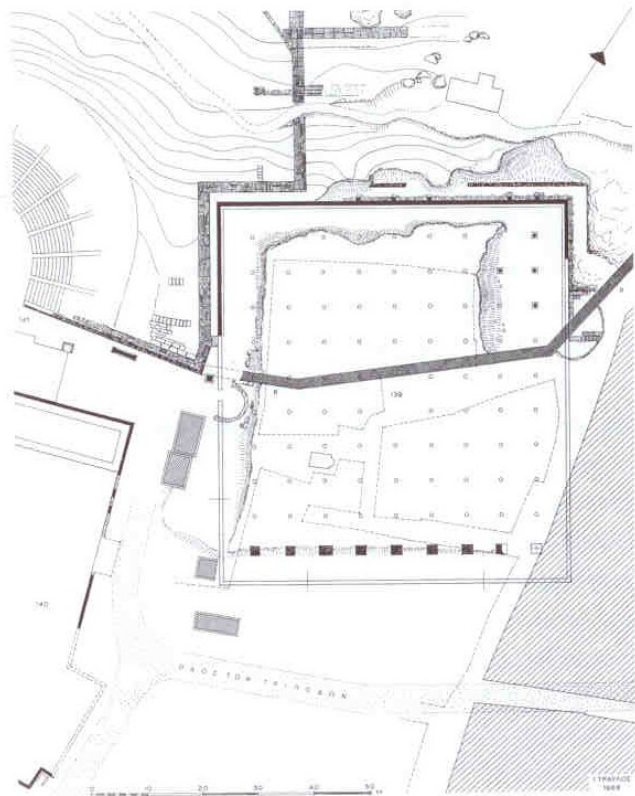

Το βήμα του Φαίδρου

Ύστερα από την εισβολή των Ερούλων, το 267 μ.Χ., το θέατρο χρησιμοποιούνταν κυρίως για τις συγκεντρώσεις της Εκκλησίας του Δήμου.

Στη νότια κλιτύ Ακροπόλεως, στα ανατολικά του θεάτρου του Διονύσου, υπάρχει ένας δεύτερος χώρος θέασης, το **Ωδείο του Περικλέους**. Το Ωδείο του Περικλέους είναι το πρώτο ωδείο της αρχαιότητας, αλλά και το μοναδικό ελληνικό ωδείο (5^{ος} αι. π.Χ.).

Το Ωδείο του Περικλέους: υπάρχουσα κατάσταση και αναπαράσταση της κάτοψης (Travlos 1971, εικ. 502)

Το κτίριο έχει μόνο μερικώς ανασκαφεί. Λείψανά του (υπολείμματα της βορειοδυτικής γωνίας του τοίχου, ορθοστάτης, λιθόπλινθοι) σώζονται σήμερα πολύ αποσπασματικά.

Σύμφωνα με μία παράδοση, ο Θεμιστοκλής κατασκεύασε μία πρώτη εκδοχή του Ωδείου μετά την μεγάλη νίκη επί των Περσών στη Σαλαμίνα το 480 π.Χ., χρησιμοποιώντας ως υλικό για την στήριξη της οροφής του τους ξύλινους ιστούς των περσικών πλοίων που αιχμαλωτίστηκαν κατά τη διάρκεια της ναυμαχίας. Οι περισσότερες πηγές, όμως, συγκλίνουν στην άποψη ότι το μνημείο ανεγέρθη κάπου στα μέσα της δεκαετίας του 440 π.Χ., την εποχή που ο Περικλής κατάφερε να πετύχει τον οστρακισμό του ισχυρότερου πολιτικού του αντιπάλου Θουκυδίδη, υιού του Μελησίου.

Από τις περιορισμένες έρευνες και τις γραπτές μαρτυρίες καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι επρόκειτο για μεγάλη τετραγωνική υπόστυλη αίθουσα (διαστάσεων 62,40 x 68,60μ.), η οποία εσωτερικά διαρρυθμιζόταν από ένα δάσος κιόνων διατεταγμένων σε εννέα ή δέκα σειρές των εννέα κιόνων η καθεμία, που δημιουργούσαν κιονοστοιχίες σε επάλληλα τετράγωνα. Ο κεντρικός χώρος πρέπει να ήταν κατάλληλα διαμορφωμένος για την διεξαγωγή των μουσικών αγώνων, τονίζοντας έτσι τον κεντρικό άξονα του κτιρίου, ενώ τα ξύλινα εδώλια-καθίσματα για τους θεατές θα ήταν τοποθετημένα περιμετρικά στις τέσσερις πλευρές. Η κύρια είσοδος βρισκόταν κατά πάσα πιθανότητα στο μέσο της δυτικής πλευράς του, προς τη μεριά της Οδού Τριπόδων, ίσως προστατευόμενη από κάποιο πρόπυλο. Επιπλέον θύρες θα ανοίγονταν στη μέση καθεμιάς από τις δύο πλαϊνές πλευρές προς βορράν και προς νότον αντίστοιχα. Επίσης αμφιλεγόμενη είναι η μορφή της στέγης, που άλλοι την αποκαθιστούν ως σκουφωτή και άλλοι ως πυραμιδοειδή· μάλιστα, μία παράδοση ομιλεί περί μίμησης της σκηνής του Ξέρξη, απ' όπου ο Πέρσης βασιλεύς επόπτευε την πύριξη περιοχή και παρακολούθησε την ναυμαχία της Σαλαμίνας όταν είχε στρατοπεδεύσει στο όρος Αιγάλεω. Η σκηνή, η οποία πάρθηκε από τους Αθηναίους ως λάφυρο μετά την

Το Ωδείο του Περικλέους χτίστηκε μεταξύ των ετών 447 και 443/2 π.Χ. με πρωτοβουλία του Περικλέους και αποτέλεσε μέρος του οικοδομικού προγράμματος που ο ίδιος εφάρμοσε στην Αθήνα.

Βρίσκεται στους ανατολικούς πρόποδες της Ακροπόλεως, στο ανατολικότερο άκρο της Νότιας Κλιτύς του βράχου, ακριβώς δίπλα από το κοίλο του Διονυσιακού Θεάτρου, το οποίο μάλιστα περιόρισε σημαντικά στην ανατολική του πλευρά.

Ήταν το πρώτο ωδείο της πόλης και προοριζόταν για να στεγάσει τους μουσικούς αγώνες της εορτής των Παναθηναίων που τελούνταν κάθε τέσσερα χρόνια.

Κατά καιρούς εξυπρέτησε και άλλους σκοπούς, λειτουργώντας άλλοτε ως δικαστήριο και άλλοτε ως εργαστήριο σιτηρών, ως τόπος συγκέντρωσης του ιππικού, ως αίθουσα διαλέξεων των φιλοσόφων, ακόμα και ως χώρος προπαρασκευής (δοκιμών) των θεατρικών παραστάσεων που εντάσσονταν στα Μεγάλα Διονύσια.

Το όνομά του καθιερώθηκε προς διάκρισή του από τα δύο μεταγενέστερα ωδεία των ρωμαϊκών χρόνων, το Ωδείο του Αγρίππα και το Ωδείο του Ηρώδου του Αττικού.

επικράτηση επί των Περσών στις Πλαταιές (479 π.Χ.), εκτέθηκε στο ιερό του Διονύσου εις ανάμνηση των γεγονότων που προηγήθηκαν και προφανώς έδωσε την αφορμή για την επανεκτέλεση του σχεδίου της σε πέτρα και ξύλο από τον Περικλή μία γενιά αργότερα.

Φαίνεται πως οι Αθηναίοι κατέστρεψαν αυτοβούλως το Ωδείο πριν από την επιδρομή του Σύλλα (86 π.Χ.), προκειμένου να μην επιτρέψουν στους Ρωμαίους να ανέβουν στην Ακρόπολη χρησιμοποιώντας τα ξύλινα δοκάρια που παλαιότερα είχαν σώσει την Αθήνα από τον περσικό κίνδυνο και συμβόλιζαν την ελευθερία της πόλης. Μέσα στο β' τέταρτο του 1ου αι. π.Χ. (67-59 π.Χ.) το Ωδείο δέχθηκε επισκευές και ανοικοδομήθηκε από τον ηγεμόνα της Καππαδοκίας Αριοβαζάρνη Β' Φιλοπάτωρα.

Το Ηρώδειο μετά τις αναστηλώσεις

Το περίφημο **Ωδείο του Ηρώδη του Αττικού** δεσπόζει στο δυτικό άκρο της Νότιας Κλιτύς της Ακρόπολης. Οικοδομήθηκε κατά τη διάρκεια του 2ου αι. μ.Χ., με χρήματα που προσέφερε ο Τιβέριος Κλαύδιος Αττικός Ηρώδης, γνωστός γόνος μεγάλης αθηναϊκής οικογένειας και ευεργέτης, σε ανάμνηση της συζύγου του Ρήγγιλλας, που πέθανε το 160 μ.Χ.

Το ωδείο, που χρησιμοποιήθηκε κυρίως για μουσικές εκδηλώσεις, ήταν στεγασμένο και είχε συνολική χωρητικότητα 5.000 ατόμων. Το κοίλο ήταν ημικυκλικού σχήματος, με διάμετρο 76 μ., και είχε λαξευτεί στο βράχο. Με έναν ενδιάμεσο διάδρομο, πλάτους 1,20 μ., χωριζόταν σε δύο διαζώματα, τα οποία αριθμούσαν 32 σειρές εδωλίων κατασκευασμένων από μάρμαρο. Ο ανώτερος διάδρομος του κοίλου πιθανότατα διαμορφωνόταν σε περιμετρική στοά. Η ορχήστρα, διαμέτρου 19 μ., είχε επίσης ημικυκλικό σχήμα και ήταν στρωμένη με πλάκες από μάρμαρο.

Η σκηνή ήταν υπερυψωμένη και ο τοίχος της, που έχει σωθεί σε ύψος 28 μ., διαρθρωνόταν σε τρεις ορόφους. Στο ανώτερο τμήμα του υπήρχαν αψιδωτά ανοίγματα και στο κατώτερο τρίστυλες προστάσεις

και κόγχες, στις οποίες τοποθετούνταν αγάλματα, σύμφωνα με την παράδοση που ακολουθούσαν τα ρωμαϊκά θέατρα. Εκατέρωθεν της σκηνής υπήρχαν κλίμακες, που οδηγούσαν στο άνω διάζωμα του κοίλου.

Μπροστά από τον εξωτερικό τοίχο της σκηνής διαμορφωνόταν μία στοά, το **μετασκήνιο**. Ψηφιδωτά δάπεδα με γεωμετρικά και γραμμικά μοτίβα κάλυπταν τις εισόδους των κλιμακοστασίων και του μετασκηνίου.

Η κατασκευή του μνημείου ήταν ιδιαίτερα δαπανηρή, γεγονός που επισημαίνεται και από αρχαίες μαρτυρίες, που κάνουν λόγο κυρίως για το ξύλο κέδρου που είχε χρησιμοποιηθεί για τη στέγη.

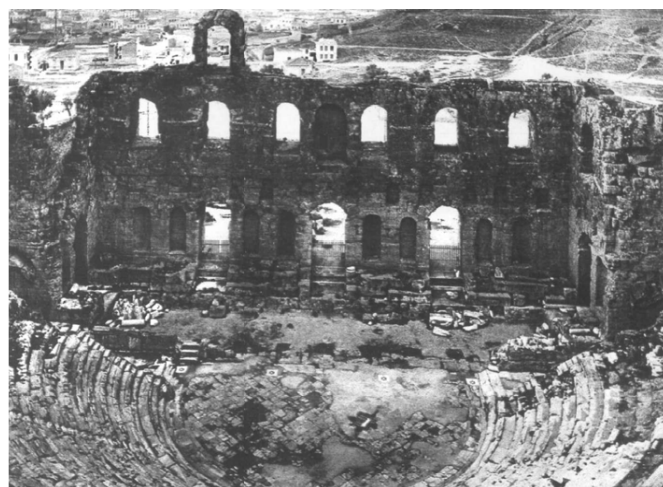
Ψηφιδωτό δάπεδο της αίθουσας του μετασκηνίου

Η στέγαση του κοίλου του ωδείου, με ακτίνα μήκους 38 μ., φαίνεται ότι δεν έφερε εσωτερικά στηρίγματα, αφού δεν έχουν σωθεί ίχνη τους και αυτή η διαμόρφωση παραμένει, ακόμη και για τη σημερινή εποχή, κατασκευαστικό επίτευγμα. Στην ανατολική του πλευρά το ωδείο επικοινωνούσε με τη στοά του Ευμένη, στεγασμένο οικοδόμημα που είχε κατασκευασθεί περίπου τρεις αιώνες νωρίτερα, από το βασιλιά της Περγάμου Ευμένη (197-159 π.Χ.).

Το ωδείο καταστράφηκε το 267 μ.Χ. από την επιδρομή των Ερούλων, οι οποίοι έκαψαν και κατέστρεψαν πολλά οικοδομήματα της αρχαίας Αθήνας, και δεν ανοικοδομήθηκε ποτέ, όπως συνέβη σε άλλα αρχαία κτίσματα που είχαν υποστεί καταστροφές. Στα μεταγενέστερα χρόνια το ωδείο εντάχθηκε στην οχύρωση της πόλης της Αθήνας. Ο νότιος τοίχος του ενσωματώθηκε στο υστερορρωμαϊκό τείχος, που ανοικοδομήθηκε τον 3ο αι. μ.Χ., ενώ και κατά το 13ο αιώνα ο ψηλός τοίχος της σκηνής ενσωματώθηκε στο τείχος που περιέβαλε τη βάση του λόφου της Ακρόπολης, το λεγόμενο Ριζόκαστρο. Το 14ο αιώνα οι επιχώσεις που κάλυπταν το κατώτερο τμήμα του νότιου τοίχου του μνημείου ήταν τέτοιου πάχους ώστε να μη διακρίνονται οι εισοδοί και να χαρακτηριστεί ως γέφυρα από τον Niccolo da Martini, Ιταλό περιηγητή. Από το ωδείο εισέβαλαν στην Ακρόπολη το 1826 ο Κ. Φαβιέρος, ο Γάλλος φιλέλληνας στρατηγός, και οι στρατιώτες του κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της Ακρόπολης από τους Τούρκους, ανεφοδιάζοντας τους πολιορκούμενους Έλληνες με τρόφιμα και πυρίτιδα.

Οι ανασκαφές στο χώρο του μνημείου πραγματοποιήθηκαν στα μέσα του 19ου αιώνα από την Αρχαιολογική Εταιρεία και τον αρχαιολόγο Κ. Πιττάκη.

Το μνημείο αναστηλώθηκε την περίοδο 1952-1953 με μάρμαρο Διονύσου και από το 1957 χρησιμοποιείται για τη διεξαγωγή καλλιτεχνικών εκδηλώσεων (συναυλίες, παραστάσεις αρχαίου δράματος κ.τ.λ.) κυρίως στο πλαίσιο του Φεστιβάλ Αθηνών.

Άποψη του Ηρώδειου πριν τις αναστηλώσεις του '50 - '60

Για την συστηματική αντιμετώπιση των προβλημάτων του Ωδείου τον Μάιο του 2002 συστάθηκε Επιτροπή με αποκλειστικό αντικείμενο την αναστήλωση, προστασία και ανάδειξη του Ωδείου Ηρώδου

του Αττικού και της Στοάς Ευμένους. Στα πλαίσια των εγκεκριμένων από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο μελετών πραγματοποιήθηκαν οι εξής εργασίες:

Η αναστήλωση της σκηνής του Ηρωδείου

Η κεκλιμένη δυτική πάροδος πριν και μετά την αναστήλωσή της

- Α.** Εργασίες στερέωσης και συντήρησης στους τοίχους της Σκηνής και του Κοίλου.
- Β.** Εργασίες στερέωσης και αναστήλωσης στο Ανατολικό και το Δυτικό τόξο του Νοτίου τοίχου της Σκηνής
- Γ.** Αναστήλωση των κεκλιμένων θόλων των παρόδων.
- Δ.** Αναστήλωση των ακραίων κλιμάκων του κοίλου
- Ε.** Αναστήλωση πώρινου στηθαιού της ακραίας Δυτικής και Ανατολικής κλίμακας.
- ΣΤ.** Συμπλήρωση του κεκλιμένου στηθαιού στις ακραίες κλίμακες με ολόσωμα τμήματα από νέο πεντελικό μαρμάρου.
- Ζ.** Τοποθέτηση κιγκλιδώματος από ανοξείδωτο χάλυβα.
- Η.** Αποκατάσταση εδωλίων στην Δυτική κεκλιμένη θολωτή πάροδο.